

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

НАПРЯМИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ОВОЛОДІННЯ ТЕМПО-РИТМІЧНОЮ ТА РИТМІКО-ІНТОНАЦІЙНОЮ СТОРОНАМИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ

DIRECTIONS OF CORRECTIVE WORK FOR OVERCOMING DIFFICULTIES IN MASTERING THE TEMPO-RHYTHMIC AND RHYTHMICO-INTONATIONAL ASPECTS OF SPEECH IN CHILDREN WITH SPECIAL SPEECH NEEDS

У статті представлено результати дослідження розвитку темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення у дітей з особливими мовленнєвими потребами та шляхи корекційно-розвиткової роботи. Окреслено новий психолінгвосинергетичний підхід у спеціальній педагогіці, зокрема логопедії. Проведено аналіз сучасних досліджень, що стосуються зазначеної проблематики, а також наведено приклади нозологій (брадилалія, тахілалія, дизартрія, ринолалія, алалія, заїкання), які супроводжуються дисгармонійним розвитком темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення у дітей зновачією педагогіка мовленнєвими порушеннями.

Особливу увагу приділено актуальності застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у подоланні порушень темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення. Розвиток ІКТ відкриває нові можливості для корекційно-розвиткової роботи, адже ці технології дозволяють інтегрувати мультимедійні ресурси, інтерактивні вправи та спеціалізовані програми, що сприяють більш ефективному розвитку мовленнєвих навичок у дітей. Одним із ключових аспектів застосування ІКТ є можливість індивідуалізації навчання, що дає змогу адаптувати корекційну роботу під конкретні потреби дитини.

Також в статті детально розглянуто напрями та етапи корекційної роботи з дітьми зазначеної категорії, зокрема виділено основні етапи: діагностичний (визначення труднощів та їх причин), корекційний (основний) та контрольньо-підсумковий (завершальний). Особливо акцентовано увагу на корекційному етапі, який поділяється на два підетапи: підготовчий (немовленнєвий) та основний (мовленнєвий). Підготовчий етап передбачає врахування індивідуальних потреб дитини, розвиток емоційно-вольової та особистісної сфер, роботу над фізіологічним і мовленнєвим диханням, розвитком чуття ритму та темпу. Мовленнєвий етап включає в себе спряжене та відображене мовлення, а також формування навичок побудови простих і поширених відповідей на запитання, розвиток самостійного мовлення. Особливо увага приділяється роботі над наголосом, силою голосу, мелодійністю мовлення, включаючи паузи, дикцію, тембр та інтонацію, а також вдосконаленню звуковимови.

Ключові слова: темпо-ритмічна та ритміко-інтонаційна сторони мовлення, заїкання, дизартрія, дитячий церебральний параліч

(ДЦП), психолінгвосинергетичний підхід, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

The article presents the results of research on the development and correctional and pedagogical work on the tempo-rhythmic and rhythmic-intonational aspects of speech in children with special speech needs. A new psycholinguistic-synergistic approach in special education, in particular in speech therapy, is outlined. An analysis of modern research on the topic is conducted and examples of nosologies (bradylalia, tachylalia, dysarthria, rhinolalia, alalia, stuttering) are given, which are accompanied by difficulties in the development of the tempo-rhythmic and rhythmic-intonational aspects of speech in children with special speech needs.

Particular attention is paid to the relevance of the use of information and communication technologies (ICT) in correctional work on the tempo-rhythmic and rhythmic-intonational aspects of speech. The development of ICT opens up new opportunities for correctional and pedagogical work, since these technologies allow integrating multimedia resources, interactive exercises, specialized programs, which contributes to a more effective development of children's speech skills. One of the key aspects of the use of ICT is the possibility of individualizing learning, which allows you to adapt correctional work to the specific needs of each child.

The article also thoroughly examines the areas and stages of correctional work with children in this category, in particular, the main stages are highlighted: diagnostic (identification of difficulties and their causes), correctional (main) and control-generalization (final). Special emphasis is placed on the correctional stage, which is divided into two substages: preparatory (non-speech) and main (speech). The preparatory stage is aimed at taking into account the individual needs of the child, the development of his emotional-volitional and personal spheres, work on physiological and speech breathing, and the development of a sense of rhythm and tempo. The speaking stage involves working on coherent speech, reflected speech, forming simple and detailed answers to questions, as well as developing independent speech. Special attention is paid to working on emphasis, voice strength, melodiousness of speech, in particular pauses, diction, timbre and intonation, as well as improving pronunciation.

Key words: tempo-rhythmic and rhythmic-intonational aspects of speech, stuttering, dysarthria, cerebral palsy (CP), psycholinguistic synergistic approach, information and communication technologies (ICT).

УДК 376-056.26:616.831/.832:376.
016:811.161.2'355-028.31
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.1.9>

Аркадьєва О.О.,
канд. пед. наук,
ст. науковий співробітник відділу
логопедії
Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних
наук України

Постановка проблеми. Труднощі, які виникають у молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами в оволодінні темпоритмічною та ритміко-інтонаційною сторонами мовлення, є однією із значних та складних проблем в сучасній логопедії. Дизгармонійний розвиток темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення може проявлятися в різних ступенях важкості, тому важливо виокремити рівні підтримки, які б спростили етапи корекційної роботи на кожному з рівнів. На початкових рівнях підтримки труднощі не створюють дискомфорту дитині, а в складних випадках як 4 та 5 рівні підтримки, дитяче мовлення незрозуміле і створює значний комунікативний бар'єр у спілкуванні.

Усі складові усного мовлення об'єднує та координує темпо-ритмічна організація. Порушення темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення мають значну кількість проявів: *брадилалія* (патологічне сповільнення темпу мовлення), *тахіталія* (патологічне пришвидшення темпу мовлення), *дизартрія* (недостатня іннервація мовленнєвого апарату). Окремо виділяють *заїкання*, яке характеризується порушенням темпу, ритму та плавності усного мовлення, зумовлене судомним станом артикуляційного апарату. Дослідники виділяють дві основні клінічні форми заїкання – *неврозоподібну* (найчастіше виникає внаслідок органічного ураження ЦНС в ранньому дитинстві) та *невротичну* (гостра психічна чи хронічна травматизація, яка виникає у віці від 2 до 6 років). Зважаючи на значну кількість дітей з труднощами темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення, виникає необхідність в розробленні та використанні нових шляхів вирішення означеної проблеми.

Враховуючи сучасні тенденції, в спеціальній педагогіці широке застосування знаходять інформаційно комунікативні технології (ІКТ). Вони відкривають значні можливості для творчості та полегшення процесу навчання учнів з особливими мовленнєвими потребами (ОМП), зокрема з особливостями темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення. ІКТ викликають позитивні емоції в учнів молодших класів і мотивують їх до подальшого навчання, комунікації з однолітками. Так, в корекційно-навчальній роботі для зазначеної категорії дітей доцільно застосовувати такі засоби, як корекційно-розвивальні комп'ютерні програми, комп'ютерні тренажери, відеопрезентації, навчальні відеоролики, караоке, відеоігри, контентне наповнення в соціальних мережах та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою труднощів оволодіння темпо-ритмічною та ритміко-інтонаційною сторонами мовлення у дітей з особливими мовленнєвими потребами опікувалися такі вітчизняні вчені, як Аркадьєва О. (2015, 2024), Данілавітчюте Е. (2021), Коваль Л.

(2010), Кондратенко В., Ломоносов В. (2021), Літовченко О. (2021), Сікорський І. (1989, 2005), Рібцун Ю. (2023) та ін.

Як стверджував Сікорський І., заїкання виступає дитячому віку, акцентуючи увагу на тому, що початок хвороби співпадає з періодом формування мови у дітей між 2 і 5 роками життя. Вирішальну роль Сікорський І. відводив спадковості, вважаючи інші психологічні та біологічні чинники (переляк, забір, інфекційні хвороби, наслідування) лише поштовхами, що порушують у дітей рівновагу нестійких мовних механізмів [4, с. 35].

В інших дітей, розвиток яких ускладнений дизартрією, моторною алалією, ринолалією, труднощі виникають через анатомо-фізіологічні особливості чи дисбаланс функціонування центральної нервової системи (ЦНС). Так, за даними наших досліджень (Аркадьєва, 2015), у дітей з ДЦП та мовленнєвими порушеннями спостерігається зміна модуляції голосу: він стає тихим, затухаючим. Порушення голосу проявляється в мелодико-інтонаційних розладах, які впливають на розбірливість та емоційність мовлення, спостерігається порушення тембру та інтонаційної виразності. На формування голосу також впливають підвищеність тону і поява синкінезів в мімічній мускулатурі, вимова часто набуває гугнявого відтінку внаслідок спастичності м'якого піднебіння. Ще однією перешкодою в процесі мовлення є підвищена саливація, яка викликає певний дискомфорт, відволікання дітей. Під час виконання завдань було виявлено руховий неспокій (гіперкінези), погойдування ногами, смикання частин тіла або предметів, тремор рук у процесі мовлення. Надмірна тривожність, страхи призводили до загального неспокою, що теж негативно позначалося на кінцевих результатах навчальної діяльності учнів [1, с. 83].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідно до висновків Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності, здоров'я дітей та підлітків (МДФ-ДП), особистість дитини виходить на перший план, а сучасні виклики диктують зміни в підходах до організації корекційної роботи з дітьми із особливими мовленнєвими потребами. Тому Данілавітчюте Е. був запропонований оновлений підхід до вивчення труднощів, які виникають у дітей з особливими освітніми потребами та удосконалення в корекційній роботі, які більш близькі дитині, синергетично прийнятні. Психолінгвосинергетичний підхід дає можливість не тільки дослідити причинно-наслідкові зв'язки, а й максимально пристосуватися дитині до власних особливостей і подолати бар'єри, які виникають у процесі навчання.

Мета статті. Висвітлення напрямів корекційно-розвиткової роботи, застосування спеціальних підходів та шляхів корекції при дизгармонійному

розвитку темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення у дітей з особливими мовленнєвими потребами. Поряд з цим представити етапи корекційної роботи: діагностичний (визначення труднощів та причин), корекційний (підготовчий та основний) та контрольньо-підсумковий (завершальний).

Виклад основного матеріалу. Логопедична робота з подолання труднощів оволодіння ритміко-інтонаційною та темпо-ритмічною сторонами мовлення включає в себе 3 етапи: *діагностичний* (етап визначення труднощів та причин), *корекційний* (підготовчий та основний), *контрольно-підсумковий* (завершальний). Тривалість кожного етапу вчитель-логопед планує, враховуючи фізіологічні та психолінгвостинергетичні особливості кожної дитини.

Діагностичний (етап визначення труднощів) передбачає здійснення діагностики стану сформованості функцій та операцій різної модальності. Процес розпочинається з першого знайомства з дитиною та налагодження контакту. Спостереження за дитиною під час виконання запропонованих завдань є важливим, оскільки часто невербальні сигнали можуть надати значну інформацію про стан об'єкта спостереження: постава, стан кінцівок, дихання, стан мовленнєвого апарату та інші фізіологічні ознаки. У неформальному спілкуванні можна отримати більше інформації, якщо зацікавити дитину та знайти спільні теми для розмови. У процесі діагностики важливо пропонувати цікаві діагностичні завдання, що мають яскравий, кольоровий та сучасний вигляд, а також різноманітні методи їх подачі, наприклад, у формі дидактичних ігор. Крім того, проводиться комплексне обстеження, яке охоплює: стан мовленнєвого апарату дитини, голос (темп, ритм, тембр), тип дихання, мовленнєвий розвиток (сформованість усіх аспектів мовлення); зорове сприймання, увагу, пам'ять, контроль; слухове сприймання, увагу, пам'ять, контроль; а також рівень інтелектуального розвитку.

Наступним етапом є корекційний. Враховуючи особливості розвитку темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення при різних нозологіях, корекційний етап поділяється на два підетапи: *підготовчий (немовленнєвий) та основний (мовленнєвий).*

Немовленнєвий етап передбачає встановлення контакту з дитиною та пошук індивідуального підходу до її потреб. Важливим є розвиток емоційно-вольової та особистісної сфери дитини, оскільки це створює фундамент для подальших корекційних заходів. Одним із ключових аспектів є робота над фізіологічним та мовленнєвим диханням, оскільки правильне дихання є основою для розвитку мовленнєвих навичок. Окрему увагу приділяють розвитку чуття ритму та темпу,

що є важливими компонентами для подальшого формування мовленнєвих здібностей.

Мовленнєвий етап включає комплекс вправ і завдань, спрямованих на розвиток різних сторін мовлення, що включає: спряжене мовлення, відображене мовлення, а також формування простих і поширених відповідей на запитання. Важливим елементом є розвиток самостійного мовлення, зокрема робота над наголосом, силою голосу, мелодійністю мовлення, включаючи паузи, дикцію, тембр та інтонацію, вдосконалення звуковимови.

Паралельно з мовленнєвими вправами важливо проводити роботу над розвитком моторних функцій, зокрема на логоритмічних заняттях, що дозволяє підсилити корекційний ефект та сприяє інтеграції різних видів діяльності для комплексного розвитку дитини.

Зупинимось детальніше на корекційному етапі. Основною його метою є мотивація дитини до позитивних змін у її житті, надання інформації про попередній успішний досвід, а також демонстрація відеоматеріалів з динамікою успіхів інших учнів, у яких спостерігаються позитивні зрушення. Окрім того, важливо запропонувати запис на початку корекційного шляху, щоб наприкінці мати можливість порівняти результати.

У процесі роботи використовуються сенсорні ігри, спрямовані на розвиток дрібної моторики, що є особливо важливим для дітей з дизартричними проявами та обмеженнями в руховій сфері. Для таких дітей підбираються предмети більших розмірів, які вони можуть захопити рукою, приємні на дотик, яскраві та різноманітні за текстурами. Наприклад, малювання восковими та кольоровими олівцями великих форм і об'ємів є зручнішими для дітей з дитячим церебральним паралічем (ДЦП) та парезами, що також є важливим для формування емоційно-позитивних відчуттів.

На підготовчому етапі відбувається розвиток слухових функцій та операцій, що теж є важливою частиною корекційної роботи. Для цього використовуються немовленнєві матеріали, такі як відстукування ритмічних малюнків, прослуховування ритмівок, аудіозаписів дитячих віршів, казок, ритмічної музики та звуків природи. Одним із завдань є навчити дитину зосереджувати увагу на звуках. Ритмічні малюнки подаються від простих до більш складних, з різними варіаціями вправ, від «повтори за мною» до «вгадай, що звучало», з опорою на візуальний малюнок.

Важливим моментом є мотивація дитини до наспівування, спроб повторити в тому темпі та ритмі, який є найбільш комфортним для неї, та практики для розслаблення м'язів і дихання під звуки природи чи спокійної релаксуючої музики.

У процесі корекційної роботи застосовуються різні методи диференційованого логопедичного масажу на розслаблення або стимуляцію,

зондовий, точковий, мануальний та щітковий масаж. Логопедичний масаж дає відчутний результат при формуванні еталонної просодичної сторони мовлення, допомагає зменшити підвищений тонус або активізувати розслаблені м'язи. Також використовується пасивна та активна артикуляційна гімнастика. Крім того, важливим аспектом є розвиток фізіологічного та мовленнєвого дихання. Для цього застосовуються методи парадоксальної дихальної гімнастики за Стрельниковою О., а також послідовність роботи над формуванням мовленнєвого дихання за методиками Вербової Н., Головіної О. та Урнвої В. [2, с. 19].

На підготовчому етапі формується правильне мовленнєве дихання. Правильно поставлене дихання є одним із основних факторів для формування правильної звуковимови, а у випадку з дітьми, які мають труднощі в оволодінні темпоритмічною та ритміко-інтонаційною сторонами мовлення, це ще й допоміжний засіб подолання спазмів та парезів, якщо такі присутні. Формування правильного дихання передбачає кілька етапів, зокрема: формування правильного діафрагмального дихання; нормалізації ритму вдиху і збільшення обсягу видиху; вміння виконувати статичні вправи для розвитку ротового видиху; навички тривалого мовленнєвого видиху; формування вміння раціонального, ощадливого видиху у процесі вимови звуків (проводиться разом з розвитком артикуляції звуків).

Наступним етапом у корекційній роботі є робота над ритмічною стороною мовлення. Важливою складовою цього етапу є формування у дітей правильного уявлення про ритм, його утворення та функціонування: дитина повинна навчитися сприймати ритмічні структури та розуміти, як вони організуються в мовленні. Це дозволяє їй краще орієнтуватися в ритмічній побудові мовлення і розвивати здатність відтворювати ритмічні моделі. *Вміння передавати емоційні стани через паузи*: важливо навчити дитину використовувати паузи для вираження емоційних відтінків мовлення, адже пауза є не лише логічним елементом, а й інструментом для передачі певних емоційних станів. *Ритм у русі*: розвиток здатності сприймати ритм не тільки в мовленні, але й у русі. Це допомагає встановити взаємозв'язок між слуховим і руховим аналізаторами, що є важливим для формування цілісної ритмічної координації. *Вміння відтворювати ритмічні структури різної складності без опори на зоровий аналізатор*: одним із завдань є навчити дитину відтворювати ритм тільки на основі слухового сприйняття, без використання зорових підказок. Це сприяє розвитку слухової чутливості та допомагає зосередитись на звукових сигналах, що є важливим аспектом для формування правильної ритміки мовлення.

Паралельно з розвитком ритмічного сприймання необхідно проводити *роботу над відчуттям темпу*. Діти повинні навчитися розрізняти темп мовлення, а також мати навички адаптації темпу до різних умов. Робота включає такі компоненти: вміння чути уповільнення і прискорення темпу; розвиток здатності адаптувати мовлення до змін темпу, а також коригувати темп в залежності від ситуації; це дозволяє створювати більш виразне і емоційно насичене мовлення. Рекомендовано виконання вправ на зміну темпу (від повільного до швидкого): вправи, що включають зміну темпу, дозволяють розвивати гнучкість мовленнєвого апарату і підвищувати здатність змінювати темп залежно від контексту. Спочатку вправи можуть виконуватися з опорою на зоровий аналізатор, а поступово переходити до виконання без візуальної допомоги; поняття слухової диференціації компонентів інтонації: вміння розрізняти різні інтонаційні варіації, наприклад, робити певний звук голоснішим від інших або використовувати паузи для зміни емоційного забарвлення висловлювання; виконання статичних та динамічних вправ артикуляційного апарату: розвиток артикуляційних навичок через виконання вправ, які активізують рухи артикуляційних органів (щелепи, язика, губ). Це включає також вправи на розвиток рухливості та координації артикуляційного апарату, що є важливим для чіткої артикуляції звуків. Поєднання артикуляційних вправ з руховими вправами тіла: важливою складовою є розвиток здатності поєднувати артикуляційні вправи з руховими компонентами, що допомагає активізувати цілісну координацію і забезпечити кращу інтеграцію мовленнєвих і рухових процесів. Контроль за мовленнєвим диханням: формування правильного дихання є невід'ємною частиною роботи над артикуляцією та темпом мовлення. Це дозволяє регулювати потік повітря під час мовлення і сприяє розвитку стійкої вимови.

Додаткові ігри під музику є чудовим засобом для розвитку відчуття темпу та ритму. Музика може бути використана для ігор на слухову увагу, коли дитина рухається під музику – танцює, а зупиняється, коли музика стихла. Це дозволяє розвивати слухове сприймання та координацію рухів у відповідності до необхідного темпу, сприяє розвитку рухової пам'яті. Зміна темпу музики допомагає дитині швидко адаптувати свої рухи до зміни швидкості, що сприяє покращенню рухової пам'яті і здатності до швидкої адаптації до різних умов.

Загалом, робота над ритмічною стороною мовлення, відчуттям темпу та розвитку артикуляційного апарату є важливими складовими корекційно-розвиткової роботи, спрямованої на покращення мовленнєвих навичок у дітей з мовленнєвими порушеннями.

Мовленнєвий етап корекційної роботи розпочинається зі *спряженого* мовлення, що передбачає спільне відпрацювання з логопедом, промовляння мовленнєвого матеріалу різного ступеня складності. Робота здійснюється на матеріалі складів, слів, словосполучень, речень та текстів. Метою цього етапу є подолання бар'єрів, зокрема страху, судом, які можуть виникати під час самостійного вимовляння, та сприяння формуванню правильних артикуляційних укладів. Це також допомагає розвитку імпресивного мовлення та активізації експресивної сторони мовленнєвої діяльності. Вчитель-логопед підбирає мовленнєвий матеріал, починаючи з простих елементів і поступово ускладнюючи їх відповідно до вікових особливостей дитини, її інтересів, а також враховуючи ті труднощі, які виникають у процесі навчання. Такий підхід дозволяє коригувати мовленнєві порушення на кожному етапі, забезпечуючи поступовий розвиток мовленнєвих функцій у дитини.

Слідом за спряженим мовленням починається робота над *відображеним мовленням*, яке є важливою складовою корекційного процесу, що передбачає тренування повторного індивідуального (фронтального) промовляння окремих лексем, словосполучень або речень. На цьому етапі вчитель-логопед працює над розвитком вміння дитини самостійно ініціювати розмову, долаючи труднощі комунікації, зокрема ті, що спричинені заїканням. Початковий етап роботи включає використання простих лексем, поступово ускладнений матеріал до рівня поширених речень. Такий поетапний підхід дозволяє зменшити страх і напругу, сприяючи формуванню вміння впевнено використовувати мовлення в різних ситуаціях. Вчителю-логопеду слід приділяти особливу увагу корекції звуковимови, зокрема фонетико-фонематичній складовій мовлення, яка включає наявність складних для вимови звуків, таких як [б], [п], [д], [т], [г], [к], а також звукосполучень типу [др], [тр], [кр] тощо. Часто спостерігаються труднощі при вимові окремих звуків, зокрема повтори голосних і початкових приголосних, відсутність сонорних звуків, а також наявність порушень, таких як свистячий та шиплячий сигматизм, ламбдацизм і ротацизм [3, с. 194]. Ці особливості потребують спеціальної уваги для корекції та розвитку правильної артикуляції.

Робота над *наголосом* та голосовими вправами є важливим компонентом корекційної роботи, що включає формування вміння керувати модуляцією голосу, зокрема силою, гучністю, наголосом та шепотом. На цьому етапі необхідно розвивати вміння здійснювати виконання голосових вправ, спрямованих на розвиток м'якої атаки голосу та контролю сили голосу, зокрема через роботу з голосними звуками; тренування динамічного діапазону голосу, що передбачає варіативність голосної динаміки (від

голосно-тихо до поступового згасання або посилення голосу), а також вправи на беззвучну артикуляцію з подальшим гучним вимовлянням; проспівування голосних звуків на плавному видиху з акцентуванням на одному з них за допомогою наголосу; зливу вимову кількох голосних звуків на різкому видиху; використання міміки під час виконання голосових вправ, що забезпечує синхронізацію артикуляційного апарату та виразності мовлення; контроль за переключенням дихання, що є важливим для забезпечення плавного та ритмічного вимовляння; координацію рухів у відповідному темпі, що сприяє розвитку моторної пам'яті та виразності мовлення. Ці вправи сприяють не лише покращенню якості звуковимови, а й розвитку емоційної виразності мовлення.

Робота над *паузами* в рамках логопедичної корекційної роботи має на меті відпрацювання паузотворення як довільного процесу, який піддається управлінню дитиною. Це включає формування здатності зменшувати недоречні паузи та сприяє самозаспокоєнню під час мовлення. Зокрема, акцент робиться на навчанні дитини дотримуватися логічних пауз, що є важливим для правильного структурування висловлювань.

Основні проблеми, які долаються в процесі роботи, включають подолання «пускового моменту», який може спричинити труднощі в ініціюванні мовлення; робота над самокорекцією мовлення; подолання пауз, що виникають в середині речення через складнощі з підбором слів; усунення «застрягання» на окремих словах, що можуть перешкоджати процесу мовлення. Зокрема, праця ведеться над розвитком уміння розставляти паузи в мовленні на матеріалі звукокомплексів та складів, формуючи навички встановлення логічних центрів пауз та вміння відчувати паузи як важливу складову мовленнєвого процесу. Це включає також формування здатності передбачати м'язове напруження та розслаблення, що допомагає в організації мовленнєвої активності.

Водночас, важливою частиною є відпрацювання *дикції*, що включає освоєння м'якої та твердої голосової атаки. Поступово розвиваються вміння правильно вимовляти звуки, склади та слова в різному темпі за наслідуванням мовлення вчителя-логопеда, починаючи з простих форм і ускладнюючи завдання до промовляння більш складних фраз.

Робота над *тембром* мовлення в логопедичній корекції сприяє розвитку здатності контролювати голосові характеристики, зокрема його висоту, тон та емоційну насиченість. Це вимагає інтеграції фізичних, емоційних і когнітивних аспектів мовленнєвого процесу. У процесі корекційно-розвиткової роботи формуються вміння імітації дій за зразком, за словесною інструкцією, вміння змінювати висоту і тон голосу.

Робота над інтонаційною стороною мовлення сприяє формуванню виразності та емоційної насиченості мовлення. Вона охоплює вміння контролювати тривалість наголосу, інтонаційні варіації, а також розвиває здатність чітко передавати зміст через мовленнєві засоби виразності. Діти вчаться визначати наголос на певних складах в словах, що формують речення, інсценізувати прослухані чи прочитані твори, самостійно моделювати ситуації, самостійно працювати з текстами, відтворювати їх, застосовуючи набуті вміння та навички. У дітей формується вміння використовувати словесний наголос, навички розрізнення, вміння аналізувати свою поведінку, мовлення, давати оцінку діям товаришів, розуміння значення удосконалення виразності власного зв'язного мовлення для спілкування, вміння відчувати жанрову специфіку творів та передавати їх у монологічному мовленні, співі, діалогічному мовленні.

Значним досягненням в корекції заїкання є сформоване вміння давати *прості та поширені відповіді на запитання*, невеликі фрази, короткі запитання-відповіді в контекстному спілкуванні, вміння вести просте, обмежене спілкування на теми, які підбирає логопед, враховуючи інтереси дитини [2, с. 10]. Одним із ключових аспектів цього етапу є введення мовленнєво-ручного режиму, де логопед активно працює над інтеграцією рухів руки з мовленнєвими процесами. Це дозволяє дитині надавати руховим жестам значення і знижувати напругу під час мовлення. На даному етапі логопед продовжує впроваджувати вправи на формування правильного дихання, а також проводить артикуляційну гімнастику, масаж та самомасаж, що сприяють покращенню рухливості мовленнєвого апарату і зменшенню напруження під час вимови.

Самостійне мовлення представляє собою етап перебудови мовлення і включає в себе роботу над діалогами, невеликими текстами, переказами текстів на вільну тему, піснями, театральними п'єсами. Тут присутня мовленнєва практика, яка покликана закріпити позитивні навички та еталонну вимову самостійного мовлення у різних ситуаціях: телефонні та спонтанні розмови зі знайомими та незнайомими людьми, виступи на публічних заходах, зачитування уривків художніх творів, відповіді на запитання аудиторії, доповіді тощо.

Для дітей із труднощами в оволодінні темпо-ритмічною та ритміко-інтонаційною сторонами мовлення особливим напрямом в корекційній роботі є застосування *логоритміки*. Це комплексний

засіб для підсилення ефекту корекційної роботи, що формує у дітей творчі активності, впевненість в своїх силах, витримку, вольові риси характеру, психічні процеси і властивості (пам'ять, увагу, мислення, регулювання процесів збудження і загальмування, слухової уваги і пам'яті), музичного сприймання, рухового апарату (рівноваги, свободи рухів, зняття надлишкової м'язової напруги), поліпшення орієнтації у просторі, координації рухів, правильної постави, рухових навичок сили і витривалості.

Контрольно-підсумковий (завершальний) етап представляє собою зріз результатів корекційної роботи за період її проведення.

Висновки. Отже, в статті висвітлено напрями корекційної роботи при труднощах в оволодінні темпо-ритмічною та ритміко-інтонаційною сторонами мовлення у дітей з мовленнєвими потребами. Описано новий підхід до діагностичного та корекційного процесу, який системно і поетапно розкриває зміст корекційно-розвивальної роботи з цією категорією дітей, дає можливість краще зрозуміти і пристосуватись до труднощів дітей. Незважаючи на те, що у цій роботі вже досягнуто значних результатів, сучасні виклики та розвиток технологій вимагають пошуку нових підходів і методів, таких як використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та засобів комунікації через соціальні мережі (Instagram, TikTok). Сучасний світ швидко змінюється і створює можливості для впровадження більш ефективних шляхів корекції та інклюзії дітей з особливими мовленнєвими потребами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аркадьєва О. О. Формування навичок читання в учнів 2–4 класів із дитячим церебральним паралічем з використанням інформаційних технологій: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.03 / Аркадьєва Ольга Олександрівна. – К., 2015. – 236 с.
2. Кондратенко В., Ломоносов В. Комплексний підхід до подолання заїкання у підлітків: Посібник для вищих навчальних закладів. Київ: КНТ, 2021. – 152 с.
3. Рібцун Ю. В. Логопсихосинергетичний портрет дитини із заїканням. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науковопрактичної конференції «Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти» / За загальною редакцією Ю. Д. Бойчука – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. – 629 с.
4. Сікорський І. Л. Про заїкання. – Київ, 1889., 2005.